

FILM

LILI MARLEEN, RENDEZTE: REINER WERNER FASSBINDER.

„A film a valóság manipulálása a kép és hang által” — mondta egyszer Alain Resnais, s ez a velős meghatározás Reiner Werner Fassbinder *Lili Marleen*jét nézve jutott az eszembe. Resnais meghatározása azért is figyelemreméltó, mert benne van a művész önironikus szkepszise. Persze mi nem vagyunk részesei a filmgyártásnak, miért is fogalmazzunk ilyen sommásan, kíméletlenül? Inkább belenyugszunk a ténybe, és azonmód ennek a manipulálásnak a milyenségét kezdjük kutatni, firtatni, mintegy ezzel is utalva arra, hogy az etikus alkotó alapgondján túltettük magunkat. Sőt, ez a manipuláció is csak úgy veti fel a milyenség kérdését, ahogy azt az általunk megtapasztalt valósághoz való viszonyulás mutathatja. Vagyis, igazságtartalma, hitelessége foglalkoztathat. Hogy mi váltotta ki a fenti gondolatsort? Fassbinder ábrázolása. S miután ez alkalommal a Lili Marleendről van szó, történelmi ismereteinket is igyekszünk ellenőrzésül használni.

Egyetlenegy alkotáson belül megmutatni a fasizálódás és a fasiszmus világát, föltárni mozgatóit és hatását az emberre, csábító, ám merész vállalkozás. Az is biztos, hogy ez túlságosan nagy falat egyetlen műalkotás számára, különösen, ha figyelembe vesszük a tényt, hogy időben egyre távolodunk a múlt nyomasztó emlékeitől. Amennyiben azonban újabb mű indokolja a visszapillantást, úgy azzal foglalkozni etikai kötelesség is.

A Lili Marleen olyan színvonalas alkotás, amelyet csak az egészen nagy rendezők mércéjével mérhetünk. Ami lenyűgöző, az a fassbinderi ábrázolás koncepciója. Idejét és megértését egy pillanatra sem pazarolja, teszem azt, Hitler vagy egyéb prominens fasisztákra, ám a hatalmasok történelemgyártásának mindenkori áldozatát, a kisembert igenis megpróbálja megérteni, sőt mi több, megkísérli még meg is magyarázni.

Fassbinder nem marad adós a „másik” oldal megmutatásával sem. Nemcsak a fasiszta elit, illetve a zsidómentő ellenállási csoport képe bontakozik ki előttünk, hanem a mesterien bedobott, időnként felbukkanó frontjelenetekkel a tömeg is megjelenik, a történelmi vágóhídra küldött tömeg, amelyben napról napra már csak a rádióból esténként felcsendülő sláger érzelmes melódiája és meglehetősen bárgyú szövege tartja a lelket. Paradox módon egy olyan ember sorait idézik ezek a jelenetek, aki épp a fasiszta üldöztetés áldozata lett: „Nincs melódiá, ami gyönyörűbb, fölemelőbb és meghatóbb, mint egy nagyszerű giccs, ha időszerű lesz bennünk valamiért...” — írta Rejtő Jenő. Nagyszerű film. Ha valamiért érdemes volt feltalálni a hangos filmet: az ilyen élmények azok.

Talán fanyaloghatnánk, hogy a film nem túlságosan eredeti, nincse-

nek benne olyan formai fogások, amelyeket valahol már ne láttunk volna. Ez mind így igaz, azonban ennél a ténynél sokkal érdekesebb, hogy Fassbinder milyen biztos kézzel választja és alkalmazza a számára adott kelléktár eszközeit, sőt attól sem riad vissza, hogy saját, már többszörösen kipróbált megoldásaihoz nyúljon vissza, például a rádió állandó szerepeltetéséhez. A rádió Fassbinder minden filmjében szól, a külvilág eseményei a rádión keresztül szivárognak be a film világába. A gesztus értékét az adja meg, mit sikerült ezzel elérnie, hogyan válik ez a mű szerves részévé. Újra felfedezi és szerencsére a kellő adagban használja a művészet régi nagy igazságát, az egyesben a lényeg megmutatásának lehetőségét.

Jól megcsinált, elegáns film ez. Pazar színei mögött nem tarkaság van, hanem tudatosan alkalmazott színek, színhangzások. Fassbinder nem fecserli idejét magyarázkodásra, jelenetei feszesek és célratorók, talán ezért találatai mindig metszőek, élesek. Mindenekelőtt a hősnő személyisége gyakorol ránk hatást. Willi, a kis jelentéktelen, nem túl tehetséges, sőt inkább tehetéstelen bárénekesnő sorsa, érvényesülése, karakterének megmérettetése élénken érdekli a nézőt. A helyzet ismertetése után (amely mellesleg legalább tíz percet vesz el a filmből, de ezt a néző hamar meg tudja bocsátani), Willi kitoloncolásánál kezdődik a bonyodalom, a tulajdonképpeni történet. A Lili Marleennal azonosuló énekesnő lelkét az egyéni és a történelmi életfordulatok edzik, s egyszersmind sebzik is. Azonban minden pillanatban látni, tapasztalni, hogy ösztönös, spontán igazságérzet és másokért vállalt felelősség, bátorság, szenvedély fűtötte emberség is munkál Williben.

A rendező rendkívül finom ízléssel tudta találni e kényes, buktatókkal teli, időnként már elcsépeltnek is tűnő témát. Természetesen ehhez ezúttal is méltó partnerre talált Hanna Schygullában, aki a szerepében rejülő drámai erővonalak ráérző kitapintásával, koncentrált erővel játszik, méltán tartják pillanatnyilag a világ egyik legjobb színésznőjének. Játéka magával ragadó, tökéletesen azonosul Fassbinder szándékával, ám ugyanakkor képes egyéniségéből is kisugároztatni valamit. A film egyetlen lassú ritmusa is pontosan követi Hanna Schygulla játékának ütemét. Giancarlo Giannini tiszta, meleg egyszerűséggel éri el, hogy az ismeretlen, majd egy csapásra ünnepele énekesnő szerelmének alakja épp ideillő összetettségében álljon előtünk.

A rendező és az utolsó statisztáig kifogástalanul játszó szereplőgárda csoportmunkájának az eredménye is, hogy az alkotói lehetőségek kitágulnak. Ez a film elmondja az ellenségről, hogy vannak közöttük emberek, olyanok, mint bárki más, elmondja a saját oldaláról is, hogy egyikük-másikuk nem lát az orránál tovább és a háborút is csak a saját szemszögéből tudja nézni. És elmondja végül, hogy a háború mindezek ellenére is kegyetlen és valami szörnyűség.

NÁRAY Éva